

Študijná príručka: Najstaršia história a archeológia

Kvíz: Otázky s krátkou odpoveďou

Odpovedzte na každú otázku v rozsahu 2-3 viet na základe poskytnutého študijného materiálu.

1. Prečo sa ľudia zaoberajú históriou a aký význam má poznanie minulosti podľa citátu R. Sabatiera?
2. Uvedte päť hlavných historických období a ich približné časové vymedzenie, ako sú definované v texte.
3. Čím sa vyznačovalo obdobie staroveku a ktoré národy sú v texte menované ako jeho hlavní predstavitelia?
4. Kto bol Christian Jürgensen Thomsen a aký systém periodizácie praveku zaviedol v 19. storočí?
5. Ako sa dnes odborníci pozerajú na Thomsenovo členenie a kam zaraďujú dobu medenú, bronzovú a železnú v Európe?
6. Čo sú to pamiatky hmotnej kultúry a uvedte aspoň päť príkladov takýchto nálezov, ktoré archeológovia objavujú.
7. Aké moderné technológie využívajú archeológovia pri svojich výskumoch popri tradičných nástrojoch?
8. Ktoré ďalšie vedné odbory spolupracujú s archeológmi a historikmi a ako prispievajú k objasňovaniu minulosti?
9. Čo sa stane s objavenými pamiatkami hmotnej kultúry po ich preskúmaní a aký význam majú pre spoločnosť?
10. Kto bol Andrej Kmeť a aký bol jeho prínos pre archeológiu a kultúru na Slovensku?

Kľúč správnych odpovedí

1. Ľudia sa zaoberajú históriou, pretože si kladú otázky o svojom pôvode, smerovaní a zmysle života, pričom vychádzajú zo skúseností predkov. Podľa R. Sabatiera, „kde niet poznania minulosti, nemôže byť ani vízia budúcnosti,“ čo znamená, že bez pochopenia minulých udalostí sa nemožno poučiť z chýb a plánovať budúcnosť.
2. Päť hlavných historických období je: pravek (približne 3 mil. až 3,5 tis. pred Kr.), starovek (približne 3,5 tis. pred Kr. až 476 po Kr.), stredovek (približne 476–1492), novovek (približne 1492–1789) a najnovšie dejiny alebo moderná doba (približne od 1789 po súčasnosť).
3. Starovek bol dobou veľkých ríš starovekých národov, ktorá trvala od vzniku prvých ríš po pád Rímskej ríše v roku 476. V texte sú ako hlavní predstavitelia menovaní Egyptania, Sumeri, Babylončania, Gréci a Rimania.
4. Christian Jürgensen Thomsen bol dánsky archeológ a historik z 19. storočia. Pri usporiadaní zbierok v Kodani rozdelil pravek v Európe na kamennú, medenú, bronzovú a železnú dobu podľa hlavnej suroviny, z ktorej sa vyrábali pracovné nástroje.
5. Vedci neskôr Thomsenovo členenie upresnili a prehĺbili. Dnes už mnohí odborníci spájajú dobu medenú, bronzovú a železnú v Európe s obdobím staroveku, nie praveku.
6. Pamiatky hmotnej kultúry sú predmety, ktoré poskytujú informácie o živote ľudí v minulosti. Príkladmi sú nálezy kostier človeka a zvierat, zvyšky rastlín, keramika, pracovné nástroje, zbrane, šperky, základy obydlí a výrobných dielní.
7. Popri tradičných nástrojoch ako rýle, motyky a krompáče, využívajú archeológovia aj moderné technológie ako satelity, drony a radary. Taktiež aplikujú medicínske technológie ako počítačovú tomografiu a chemické či fyzikálne analýzy nálezísk.

8. S archeológmi a historikmi spolupracujú etnografi, jazykovedci, antropológovia, kriminalisti, lekári, chemici, hutníci, strojárí a geológovia. Pomáhajú napríklad určovať pôvod obyvateľov podľa názvov riek, skúmať ľudské pozostatky alebo analyzovať materiály v laboratóriách.
9. Po roztriedení a vedeckom posúdení sa objavené pamiatky hmotnej kultúry vystavujú v múzeách, kde si ich môže pozrieť verejnosť. Stávajú sa tak svedkami minulosti, tvoria spoločnú historickú pamäť a kultúrne dedičstvo štátu.
10. Andrej Kmeť bol slovenský národopisec, botanik a jeden z priekopníkov archeológie na Slovensku. Spoluzakladal Maticu slovenskú a Muzeálnu slovenskú spoločnosť a počas svojich výskumov vykopal a zachránil kostru mamuta, ktorú venoval Slovenskému národnému múzeu.

Otázky na eseje

1. Diskutujte o výroku „Minulosti sa človek nikdy nezbaví. Nemusí ju poznať, nesie ju však stále v sebe, vyrastá z predchádzajúcich čias.“ Aký je podľa vás vzťah medzi individuálnou skúsenosťou a kolektívnou historickou pamäťou, ako je naznačené v texte?
2. Podrobne opíšte proces archeologického výskumu od objavenia náleziska až po vystavenie artefaktov v múzeu. Zamerajte sa na použité nástroje, zapojené technológie a význam pamiatok hmotnej kultúry ako súčasti kultúrneho dedičstva.
3. Analyzujte význam periodizácie v štúdiu histórie. Porovnajete hlavné delenie dejín (pravek, starovek atď.) s podrobnejším členením praveku (paleolit, neolit, doba bronzová atď.) a vysvetlite, prečo sa tieto systémy vyvíjajú a upresňujú.
4. Vysvetlite, prečo je pre objasňovanie histórie ľudstva nevyhnutná medziodborová spolupráca. Na konkrétnych príkladoch z textu (etnológovia, jazykovedci, chemici atď.) ilustrujte, ako rôzne vedné disciplíny prispievajú k ucelenejšiemu obrazu minulosti.
5. Na základe informácií o Christianovi J. Thomsenovi a Andrejovi Kmeťovi zhodnoťte úlohu jednotlivcov vo vývoji historických a archeologických vied. Ako ich práca prispela k poznaniu a zachovaniu minulosti?

Slovník kľúčových pojmov

Pojem	Definícia
Archeológia	Veda, ktorá získava informácie o živote ľudí v minulosti prostredníctvom výskumov lokalít a analýzy pamiatok hmotnej kultúry. Archeológovia vykopávajú a skúmajú staré predmety.
Artefakty	Predmety, ktoré vyrobil človek.
Dedičstvo	Kultúrne a historické pamiatky, ktoré sa stávajú svedkami minulosti, oboznamujú nás so životom predkov a tvoria spoločnú historickú pamäť štátu.
Geológia	Veda o zložení a vývine zemskej kôry.

História	Veda, ktorá sa zaoberá minulosťou. Poskytuje odpovede na otázky o pôvode a vývoji človeka a spoločnosti.
Chronológia	Určenie javov a udalostí podľa ich časového poradia.
Lokalita	Archeologické nálezisko; miesto, kde sa nachádzajú pamiatky z minulosti.
Moderná doba	Najnovšie dejiny, posledných približne dvesto rokov ľudských dejín, od roku 1789 po súčasnosť.
Novovek	Historické obdobie od objavenia Ameriky (1492) po začiatok Francúzskej revolúcie (1789), v ktorom sa presadzovali nové myšlienky o ľudskej spoločnosti.
Pamiatky hmotnej kultúry	Nálezy, ktoré informujú o živote ľudí, ako sú kostry, zvyšky rastlín, keramika, nástroje, zbrane, šperky alebo základy stavieb.
Pravek	Najstaršie a najdlhšie obdobie vo vývoji ľudstva, trvajúce približne od 3 miliónov rokov pred Kr. do 3,5 tisíc rokov pred Kr.
Reštaurovať	Obnovovať, uviesť do pôvodného stavu.
Starovek	Historické obdobie veľkých ríš (napr. Egypt, Grécko, Rím), ktoré trvalo približne od 3,5 tisíc rokov pred Kr. do pádu Rímskej ríše v roku 476 po Kr.
Stredovek	Historické obdobie od pádu Rímskej ríše (476) po objavenie Ameriky (1492).